

UDK 657.3:336(497.5)
Izvorni znanstveni članak

Prof. dr. sc. Petar Proklin*
Marina Proklin, dipl.oec.**

BILANCIRANJE I METODE PROCJENJIVANJA PRI SASTAVLJANJU NOVČANO- -RAČUNOVODSTVENIH IZVJEŠĆA PODUZETNIKA

Pri sastavljanju novčano-računovodstvenih izvješća poduzetnika, njegovo ravnateljstvo (management) odabire metode bilanciranja i procjenjivanja. Svrha je novčano-računovodstvenih izvješća poduzetnika pravično (fer) prezentirati novčani položaj, novčanu, odnosno poduzetničku uspješnost i novčane tijekove. Cilj je, odnosno svrha ostvarenje u gotovo svim slučajevima kada se u pripremanju i sastavljanju - u računovodstvenom informacijskom sustavu, odnosno računovodstvu - i prezentiranju - u računovodstvenom sustavu informiranja - primjenjuju Međunarodni računovodstveno-bilančni standardi.

KLJUČNE RIJEČI

računovodstvo, bilanciranje, metode procjenjivanja, bilančni standardi, pravično (fer) prezentiranje.

Postojanje suprotstavljenih nacionalnih zahtjeva nije samo po sebi dovoljno da zadovolji odstupanje od novčano-računovodstvenih izvješća sastavljenih primjenom Međunarodnih računovodstvenih standarda.

(MRBS 1)¹

1. UVOD

Iz rečenog slijedi da se smisao stavlja u pitanje onda kada se sastavljaju i prezentiraju novčano-računovodstvena izvješća poduzetnika (uključujući banke i osiguravajuća društva) u suglasju s Međunarodnim računovodstveno-bilančnim standardima, ali u ozračju postojanja suprotstavljenih nacionalnih propisa što nije samo po sebi dovoljno da bi se odstupilo od sastavljanja navedenih izvješća u suglasju s MRBS-ima.

Ravnateljstvo (management) poduzetnika odabire, donosi i primjenjuje računovodstveno - bilančne politike tako da novčano-računovodstvena izvješća poduzetnika budu u suglasju sa svim zahtjevima svakog primijenjenog Međunarodnog računovodstveno-bilančnog standarda i objašnjenje Stalnog odbora za objašnjenja. Samo u vrlo rijetkim slučajevima ravnateljstvo poduzetnika može odstupiti od odrednica nekog standarda.

U tom odnosu, ravnateljstvo (management) poduzetnika kada odabire i donosi, a računovodstveni zaposlenici, računovodstveni voditelji (menadžeri) koji primjenjuju računovodstveno-bilančne politike i računovodstvena profesija u cjelini, suočavaju se s (ne) suglasjem između MRS-ova i suprotstavljenih nacionalnih propisa.

Da bismo naše pitanje o računovodstveno - bilančnim politikama poduzetnika u svezi s (ne) suglasjem između MRS-ova i propisa mogli ispravno postaviti, najprije ćemo općenito promotriti opće zahtjeve, odnosno računovodstvena načela koja treba uvažiti pri prezentiranju novčano-računovodstvenih izvješća poduzetnika.

¹ Međunarodni računovodstveni standard 1 (promijenjen 1997.g.) Prezentiranje financijskih izvješćaja, točka 14., (Narodne novine br. 3., Zagreb, petak, 8. siječnja 1999.), str. 82.

*Ekonomski fakultet u Osijeku

**Zavod za platni promet Podružnica Osijek

2. ISTINITO I PRAVIČNO (*FER*) MOTRIŠTE I/ILI PRAVIČNO (*FER*) PREZENTIRANJE I PRIMJENJIVANJE MEĐUNARODNIH RAČUNOVODSTVENO-BILANČNIH STANDARDA

Istinито i pravično (*fer*) motrište uvažava da su novčano-računovodstvena izvješća poduzetnika sastavljena uz primjenu glavnih kvalitativnih obilježja spomenutih izvješća što znači da su računovodstveni podaci i računovodstvene informacije ustrojene u novčano-računovodstvenim izvješćima upotrebljive za njihove korisnike a to su sljedeća obilježja:

- razumljivost;
- važnost;
- pouzdanost;
- usporedivost.

Međutim, novčano-računovodstvena se izvješća ponekad opisuju: "temelje se na," ili "u skladu su sa značajnim zahtjevima od", ili "u skladu su s računovodstvenim zahtjevima" Međunarodnih računovodstveno-bilančnih standarda, kao da prikazuju istinito i pravično (*fer*) motrište.² I to je sve. Daljnje informacije ne postoje, premda je nedvojbeno i jasno da navedeni značajni zahtjevi, ako nisu računovodstveni zahtjevi, nisu ispunjeni uvjeti istinitog i pravičnog (*fer*) motrišta pri sastavljanju novčano-računovodstvenih izvješća.

Prema tome, takva su novčano-računovodstvena izvješća pogrešna budući da odstupaju od glavnih karakteristika obilježja spomenutih izvješća, a posebice odstupaju od kvalitativnih obilježja, tj. razumljivosti i pouzdanosti.

Pravično (*fer*) prezentiranje (fair presentation) novčano-računovodstvenih izvješća poduzetnika njihovim korisnicima zasigurno je promijenilo dosadašnje tradicionalno računovodstveno izvješćivanje.

Novčano-računovodstvena izvješća sastavljaju se u okviru računovodstvenog informacijskog sustava, odnosno računovodstva i prezentiraju putom računovodstvenog sustava informiranja vanjskim korisnicima tih izvješća mnogih poduzetnika diljem

svijeta, uvažavajući pri tome temeljni zahtjev za njihovim suglasjem (harmonizacijom).

Poglavito, pravično (*fer*) prezentiranje novčano-računovodstvenih izvješća od posebne je važnosti.

S tim u svezi, Međunarodni računovodstveni standard ne definira što je pravično (*fer*) prezentiranje³ novčano-računovodstvenih izvješća. U točkama 10. do 19. navedenog MRBS-a regulirano je pravično (*fer*) prezentiranje novčano-računovodstvenih izvješća, odnosno **svrha** i suglasje s Međunarodnim računovodstveno-bilančnim standardima, odnosno **cilj**.

Svrha je novčano-računovodstvenih izvješća poduzetnika da pravično (*fer*) prezentiraju:

- **novčani** (financijski) **položaj**;
- **novčanu** (financijsku), **odnosno poduzetničku uspješnost i**
- **novčane tijekove.**⁴

Cilj se, odnosno svrha ostvaruje u gotovo svim slučajevima kada se u pripremanju i sastavljanju - u računovodstvenom informacijskom sustavu, odnosno računovodstvu - i prezentiraju - u računovodstvenom sustavu informiranja - primjenjuju Međunarodni računovodstveno-bilančni standardi i, ako je potrebno, prezentiraju dodatna objašnjenja glede primijenjenih računovodstveno-bilančnih politika.

Bjelodano, postoji opća povezanost i uvjetovanost glede istinitog i pravičnog (*fer*) motrišta i/ili pravičnog (*fer*) prezentiranja i primjenjivanja Međunarodnih računovodstveno-bilančnih standarda.

S tim u svezi i u svrsi sa Zakonom o računovodstvu propisano je, među inim, da temeljna novčano-računovodstvena izvješća: "... moraju pružiti istinit, *fer* /pravičan, P.P./ pouzdan i nepristran pregled imovine, obveza /dugova, P.P./, kapitala /glavnice, P.P./ promjene financijskog položaja i dobitka ili gubitka."⁵

Jednom riječju, pri sastavljanju novčano-računovodstvenih izvješća - u računovodstvenom infor-

³Pravično (*fer*) prezentiranje i primjenjivanje Međunarodnih računovodstvenih standarda na prvom je mjestu općih razmatranja MRBS-a 1., navedeno djelo pod 1.

⁴U istom djelu, točka 10.

⁵Zakon o računovodstvu (Narodne novine br. 90., Zagreb, srijeda, 30. prosinca 1992.), članka 14. stavak 6., str. 2135.

²Međunarodni računovodstveni standardi, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, 1996., t. 46., Okvir za sastavljanje i prezentiranje financijskih izvještaja.

macijskom sustavu, odnosno računovodstvu - **cjelovita je primjena Međunarodnih računovodstveno-bilančnih standarda je obvezna.** To je ujedno i pretpostavka za ostvarivanje pravičnog (*fer*) prezentiranja novčano-računovodstvenih izvješća.

Činjenicu da su novčano-računovodstvena izvješća poduzetnika sastavljena u suglasju s Međunarodnim računovodstveno-bilančnim standardima **treba objaviti** u okviru računovodstveno-bilančnih politika i bilježaka uz temeljna, odnosno novčano - računovodstvena izvješća opće namjene, kao posebna obvezna novčano--računovodstvena izvješća.

Sažeto se može reći, **ako prilikom sastavljanja i prezentiranja novčano-računovodstvenih izvješća poduzetnika postoje nacionalni zahtjevi koji su suprotni odrednicama sadržanim** (zakoni, odluke, pravilnici, podzakonski akti poreznih propisa i sl.), **nije samo po sebi dostatno da bi se odstupilo od sastavljanja novčano-računovodstvenih izvješća u suglasju s Međunarodnim računovodstveno-bilančnim standardima.**

Međutim, računovodstvena stvarnost sasvim je drukčija!

3. JESU LI MEĐUNARODNI RAČUNOVODSTVENO-BILANČNI STANDARDI ZAKON ILI NISU

Prije nego počnemo razlagati ovu temu evo nekoliko refleksija iz računovodstvenih zakonskim propisa.

Premda je Zakon o računovodstvu pisan na razumljiv način, tako da ga u potpunosti mogu razumjeti oni kojima je neposredno upućen, ipak od nadnevka njegove primjene, tj. od 1. siječnja 1993. godine do danas postoje u našoj računovodstvenoj zbilji dvojbe glede naslovnog pitanja.

On izričito propisuje, tj. bez iznimke, da poduzetnici: "... u Republici Hrvatskoj primjenjuju Međunarodne računovodstvene standarde koji se objavljuju u Narodnim novinama."⁶ Što to znači? To znači da se **svaki objavljeni prijevod nekog MRS-a u Narodnim novinama, primjenjuje pri sastavljanju temeljnih novčano-računovodstvenih izvješća, odnosno izvješća opće namjene odnosno poduzetnika.**

I dalje, temeljom odredbe stavak 2. članak 15. ZOR-a, za objavljivanje prijevoda MRS-ova nadležan je Hrvatski odbor za računovodstvo i računovodstvene standarde (HORRS) i ovlašten je pratiti, usklađivati i objašnjavati primjenu MRS-ova.

Da ovdje ne bi došlo do nesporazuma, treba istaknuti da **MRS-ovi nisu nikakav podzakonski akt** zbog toga što nisu sastavni dio ZOR-a čija bi pravna snaga bila manja od zakona. **Oni imaju punu zakonsku snagu.** Navedenu pravnu i računovodstvenu danost uvijek treba imati na umu pri odabiru, donošenju odluke i primjeni računovodstveno - bilančnih politika pri sastavljanju, a time i prezentiranju novčano-računovodstvenih izvješća poduzetnika i mogućem proturječju (kolidiranju - koliziji) s drugim zakonima i podzakonskim aktima (uredbe, naredbe, odluke, pravilnici i sl.), posebice iz poreznog sustava.

U tom je ozračju bilo nužno i postaviti krucijalno pitanje jesu li ili nisu Međunarodni računovodstveni standardi zakon ili nisu?

Evo odgovora na postavljeno pitanje: **MRS-ovi su zakon!**

4. RAČUNOVODSTVENO-BILANČNE POLITIKE PODUZETNIKA U SVEZI S (NE) SUGLASJEM IZMEĐU MRS-ova I PROPISA U STVARNOJ PRIMJENI

Polazimo od uobičajenog računovodstvenog pojma - računovodstveno-bilančne politike⁷ - koji je prisutan i u tradicionalnom i u suvremenom poimanju računovodstva i kako ga pretpostavljaju MRBS-i, a posebice MRBS 1.

Računovodstveno-bilančne su politike računovodstveno-bilančna načela, pravila, dogovori i praksa koje je odabralo i usvojilo

⁷Konačno pravi prijevod "Accounting Policies". Radi se o **bilanciranju i metodama procjenjivanja** - "Bilanzierungs- und Bewertungsmethoden" - International Accounting Standards 1999. (Deutsche Ausgabe), Schaffer-Poeschel Verlag Stuttgart, 1999., str. 65., a **ne kako je prevedeno "računovodstvene politike"**.

Ili, jedno od najpoznatijih svjetskih postignuća i djela iz područja knjigovodstva, "Dynamische Bilanz", Eugena Schmalenbacha, u najvećoj svjetskoj knjižari "amazon.com." u SAD-u, prevedeno je na engleski jezik "Dynamic Accounting". Više o tome: Eugen Schmalenbach "Dynamische Bilanz" na Internetu. Na ovu temu mogao bi se održati poseban simpozij, jer predstavlja krucijalno pitanje računovodstva uopće.

⁶ U istom djelu, stavak 1. članak 15.

ravnateljstvo (management) poduzetnika pri sastavljanju i prezentiranju novčano-računovodstvenih izvješća.

Taj pojam svoju smišljenost još više produbljuje poglavito što **obvezuje ravnateljstvo (management) poduzetnika da odabire, donosi i primjenjuje računovodstveno-bilančne politike tako da novčano-računovodstvena izvješća poduzetnika budu u suglasju sa svim zahtjevima svakog primijenjenog Međunarodnog računovodstveno-bilančnog standarda i objašnjenja Stalnog odbora za objašnjenja.**

Računovođe se suočavaju s ogromnim poteškoćama glede primjene određenja iz računovodstvene struke i/ili propisa koji nisu u suglasju s pravilima računovodstvene struke. U ono u što se nije moglo vjerovati da će doista doći i dalje se nastavlja nevjerojatna računovodstvena zbilja.

Stoga, u daljnjem tijeku našeg izlaganja iznosimo, ne idući za sustavnošću i konačnošću, samo bitnija (ne) suglasja između MRS-ova i propisa posebice pri odabiru i primjeni računovodstveno-bilančnih politika poduzetnika.

4.1. Vrijednosno usklađenje kratkotrajne imovine u dijelu koji se odnosi na potraživanja od kupaca

Dosadašnja razmatranja dovela su nas, po našoj prosudbi, na jedno od izuzetno važnih područja bilanciranja i procjenjivanja potraživanja od kupaca, posebice u ozračju neizvjesnosti njihove naplate.

Polazimo od **općeg pristupa, za vrijednosno usklađenje potraživanja koji polazi od poduzetničke neizvjesnosti kao obilježja poduzetnikove okoline.**⁸ Poglavitno, više je neizvjesnosti nego izvjesnosti. Pristup uvažava načelo vjerojatnosti buduće gospodarske koristi i služi kod kriterija priznavanja prema stupnju neizvjesnosti da će buduće gospodarske koristi u svezi odnosne bilančne česti pritijecati ili otjecati iz poduzetnika.

Primjerice, ako je vjerojatno da će potraživanje od kupca biti naplaćeno u primjerenom roku, tada je procjena opravdana, a u nedostatku suprotnih dokaza potraživanje se priznaje kao imovina.

Međutim, **kada postoje suprotni dokazi** - pri sastavljanju novčano-računovodstvenih izvješća poduzetnika - **procjena se postotka neizvjesnosti naplate potraživanja od kupca, odnosno pritjecanja budućih gospodarskih koristi, provodi na osnovi raspoloživih dokaza:**

- golema nenaplaćenost i nenaplativost potraživanja od kupaca;
- prepuni trgovački sudovi neriješenih predmeta;
- vrlo sporo okončanje sudskih predmeta;
- neučinkovitost sudova glede dugog puta naplate, posebice kada dođe faza ovrhe;
- zastarjela potraživanja;
- nad dužnikom proveden stečaj;
- potraživanja malih vrijednosti gdje su troškovi postupka veći od odnosnog potraživanja;
- nema više valjanog traga o osnivačima tvrtke;
- nad dužnikom se provodi ovrha;
- tvrtka je u likvidaciji;
- vlasnici tvrtke nalaze se u zatvoru;
- vlasnici tvrtke već su nestali;
- ostali dokazi.

Temeljom iznijetog, a uvažavajući navedene raspoložive dokaze, **kod većine se slučajeva, međutim, obično podrazumijeva vjerojatnim nenaplativost nekog potraživanja od kupca te se stoga procjenjuje i priznaje rashod kao očekivani oblik umanjenja gospodarskih koristi.**

Usporedbe radi, prema nekim informacijama, 80% potraživanja u nas prelazi dospeljeće od 90 dana, dok se u inozemnoj računovodstvenoj praksi takva potraživanja vrijednosno usklađuju za 20%, dok potraživanja koja bilježe dospeljeće preko 180 dana treba otpisati sa 75%,⁹ a preko godine dana u 100% svoti.

I još nešto. Prosječan rok naplate potraživanja od kupaca izražen u danima, u nekim zemljama Europske unije bilježi sljedeće ustrojstvo:¹⁰

Pod uvjetima poduzetničke neizvjesnosti i raspoloživih narečenih dokaza, a posebice

⁹ Cashin J., Feldamn S., Lerner J. i England B., *Financijsko računovodstvo*, knjiga I., Faber i Zgombić, Zagreb, 1996., str. 161.

¹⁰ Hemeroteka, P.P. Đurđevac, K.Z. 33., Dugo čekanje na naplatu, Prosječni rok u danima.

⁸ Navedeno djelo pod 2, točka 85. Okvira.

Zemlja	Dogovoreni rok plaćanja u danima	Ostvareni rok plaćanja u danima
Francuska	75	103
Italija	74	115
Belgija	42	62
Nizozemska	26	40
Velika Britanija	25	48
Njemačka	25	46

nemogućnosti plaćanja dospjelih novčanih obveza poduzetnika u rokovima njihova dospijea (nesolventnosti),¹¹ vrijednosno usklađenje kratkotrajne imovine u dijelu koji se odnosi na potraživanja od kupaca, neizbježan je računovodstveni postupak. On se temelji, osim već rečenog, i na odrednici MRS-a 18 - Prihodi, prema kojoj: "... *ako neizvjesnost nastane radi naplate svote koja je već uključena u prihod, nenaplativa svota ili svota čija naplata više nije vjerojatna, priznaje se kao rashod, a ne ispravlja se prihod koji je izvorno priznat.*"¹²

Međutim, propisi o porezu na dobitak navedeni računovodstveni postupak, utemeljen na MRS-u 18., ne priznaju. Narečeno proizlazi iz odredbe: "*Vrijednosna usklađenja dugotrajne i kratkotrajne imovine provode se u skladu s računovodstvenim propisima. Vrijednosna usklađenja kratkotrajne imovine u dijelu koji se odnosi na potraživanja iz poslovanja priznaju se samo za svotu utuženih potraživanja na nadnevak bilance za koje porezni obveznik posjeduje dokaz da su u sudu zaprimljena. Ako su takva potraživanja naplaćena petnaest dana prije predaje porezne prijave, treba ih prihodovati.*"¹³

Bjelodano, **vrijednosna usklađenja** dugotrajne i kratkotrajne imovine, posebice kada je riječ o

potraživanjima od kupaca, ne provode se u suglasju s računovodstvenim propisima, a time i bilančnim standardima.

Plaćanje poreza na neostvoreni dobitak poduzetnika u suprotnosti je s Ustavnom odrednicom o poreznom sustavu koji se temelji na načelima jednakosti i pravednosti pri plaćanju troškova, odnosno rashoda a u suglasju s poduzetnikovim gospodarskim mogućnostima.¹⁴

Ovomu još treba dodati: "*Rashodi nastali po osnovi otpisa potraživanja porezno se priznaju samo ako su iskorištene sve zakonske mogućnosti naplate (opomena, tužba i ovrha podnesena trgovačkom sudu).*"¹⁵

Treba znati da se **vrijednosno usklađenje potraživanja od kupaca razlikuje od otpisa potraživanja od kupaca**. Uobičajeno je da se potonje obavlja po isteku više od 3 godine, tj. kada nastupi zastara ili kad navedene okolnosti nisu dale pozitivne rezultate i briše se iz knjigovodstvene evidencije u Glavnoj knjizi, a time i kao aktivna čest bilance. Vrijednosno usklađenje, kako je već rečeno, temelji se na procjeni postotka neizvjesnosti naplate od trenutka nastanka duga, odnosno dospijea, do trenutka naplate. S motrišta bilance, za svotu vrijednosnog usklađenja umanjeno potraživanje predstavlja bilančnu čest. Razumije se, u slučaju potpunog vrijednosnog usklađenja ne postoji vrijednosno prezentirana bilančna čest. Međutim, to još uvijek nije otpis potraživanja.

Ovo nije prilika daljnjeg razlaganja, ali je dovoljno ukazano na ozbiljnost problema pri odabiru i donošenju odluke o primjeni i primjeni računovodstveno-bilančne politike poduzetnika u ozračju (ne) suglasja između MRS-ova i propisa kad je riječ o vrijednosnom usklađenju potraživanja od kupaca.

4.2. Vrijednosno usklađenje dugotrajne materijalne imovine

Kada se izmijene okolnosti u poduzetništvu, kao postignuće nesigurnosti poduzetnikove okoline, na kojima se temelji dosadašnja metoda računovodstvene procjene, **a u cilju bilanciranja i prezentiranja u bilanci istinitog i pravičnog (fer)**

¹¹ Proklin P., Hrvatski računovodstveni jezik - čežnja ili potreba, Računovodstvo financijsko izvješćivanje, revizija, porezi, tržište kapitala prema novim rješenjima od 1.1. 1999. godine, Hrvatski odbor za računovodstvo i računovodstvene standarde, Zagreb, 1999., str. 106.

¹² Navedeno djelo pod 2., točka 18. Okvira.

¹³ Pravilnik o izmjenama i dopunama pravilnika o porezu na dobit, (Narodne novine br. 142., Zagreb, srijeda, 31. prosinca 1997.) članak 16., stavak 8., str. 4611.

¹⁴ Ustav Republike Hrvatske (pročišćeni tekst), Narodne novine br. 8., Zagreb, 26. siječnja 1998., članak 51. str. 137.

¹⁵ Navedeno djelo pod 13., članak 16. stavak 8.

stanja dugotrajne materijalne imovine, nužna je ponovna računovodstvena procjena narečene imovine. Postupak procjenjivanja temelji se na novim računovodstvenim informacijama koje se odnose na bilančne česti koje su predmet računovodstvene procjene - vrijednosnog usklađenja. Korištenjem raznih računovodstvenih procjena pri sastavljanju novčano-računovodstvenih izvješća poduzetnika ne umanjuje se njihova pouzdanost.

Sa svim ovim treba reći da se **problematika izbora metoda procjenjivanja i bilanciranja, odnosno svojevrsnog usklađivanja u dijelu dugotrajne materijalne imovine, može sažeti u dvije skupine:**

- ponovno procjenjivanje - povećanje imovine (revalorizacija);
- ponovno procjenjivanje - umanjnje imovine.

4.2.1. Ponovno procjenjivanje - povećanje imovine (revalorizacija)

Troškove nabave dugotrajne materijalne imovine - nekretnine, postrojenja i oprema - tijekom roka upotrebe, obično poslije protoka nekoliko godina, a zbog povećanja tržišnih vrijednosti, treba ponovno procijeniti (revalorizirati). Poglavitno, na nadnevak procjenjivanja nastaju razlike između sadašnje tržišne (*fer*) vrijednosti i knjigovodstvenog troška nabave.

Učestalost ponovnog procjenjivanja - povećanja vrijednosti narečene imovine (revalorizacije) ovisi o promjenama (*fer*) vrijednosti, odnosno tržišne vrijednosti utvrđene procjenom.

Međutim, često ponovno procjenjivanje - povećanje imovine (revalorizacija) nije potrebno, primjerice godišnje, gdje su neznatne promjene pravične (*fer*), odnosno tržišne vrijednosti. Stoga: **“Umjesto toga može biti dovoljna revalorizacija svake tri ili pet godina.”**¹⁶

Kada se knjigovodstvena svota imovine - svota u kojoj je neka imovina priznata u bilanci nakon oduzimanja njezinog ispravka vrijednosti - otpisa (akumulirane amortizacije) i gubitka od umanjnja - povećava kao postignuće ponovnog procjenjivanja (revalorizacija); **“...to povećanje treba izravno odobriti kao revalorizacijsku pričuvu.”**¹⁷

Iz rečenog bjelodano proizlazi da se **ovdje ne radi o ponovnom procjenjivanju** (revalorizaciji)

dugotrajne imovine, odnosno nekretnina, postrojenja i opreme, kako se to radilo do kraja 1993. kada se usporedno provodila revalorizacija i ispravka vrijednosti (akumulirana amortizacija), a temeljom indeksacije **pod hiperinflacijskim uvjetima koje određuje MRS-29.** Financijsko izvješćivanje u hiperinflacijskim gospodarstvima tj. kada se kumulativna stopa inflacije u tijeku triju godina približava ili premašuje 100%.

Iz odrednica MRS-a 16 to ne proizlazi jer se **dugotrajna imovina ponovno procjenjuje, odnosno povećava** (revalorizira) - ne temeljom postupka inflacije ili statističkog rasta cijena - **već se trošak nabave, odnosno nabavna vrijednost usklađuje s tržišnom (*fer*) vrijednosti, dok se ispravak vrijednosti - otpis** (akumulirana amortizacija) **ne procjenjuje. Ako prilikom ponovnog procjenjivanja jer ulaz je bio i biti će uvijek po trošku nabave, odnosno povijesnom trošku ne postoji za tu imovinu dokaz o tržišnoj (*fer*) vrijednosti,** zbog posebne vrste imovine ili se rijetko na tržištu prodaje, **procjena se obavlja na zamjensku vrijednost koja bi se platila pri nabavi nove imovine, s tim da tu svotu treba smanjiti za akumuliranu amortizaciju.**¹⁸

S tim u svezi, **razlika između troška nabave, odnosno povijesne nabavne vrijednosti i nove procijenjene pravične (*fer*) ili tržišne vrijednosti postignuće je ponovnog procjenjivanja - povećanja imovine** (revalorizacije) što, kako je već rečeno: **“... treba izravno odobriti kao revalorizacijsku pričuvu.”**

Međutim, tako nastala revalorizacijska pričuva povećava glavnice i čini **osnovicu poreza na dobitak.**¹⁹

Isto tako, vrijednosna usklađenja dugotrajne materijalne imovine koja imaju za posljednicu povećanje vlastite glavnice tekućeg razdoblja oporezivanja **ulaze u poreznu osnovicu.**²⁰

Niti odrednice MRS-a 12 - Porez na dobitak, u kojima nije precizno određena zaštita glavnice poduzetnika u slučaju ponovnog procjenjivanja -

¹⁸U istom djelu, točka 31.

¹⁹Zakon o porezu na dobit, Dodatak ING registra 1997. br. 3 od 15.II.1997., članak 3., str. 26

²⁰Navedeno djelo pod 13., članak 16., stav. 8., str. 4611.

¹⁶MRS 16 (promijenjen 1998.), Nekretnine, postrojenja i oprema, (Narodne novine br. 2., Zagreb, petak, 7. siječnja 2000.), točka 32., str. 50.

¹⁷U istom djelu, točka 37.

povećanja imovine (revalorizacije) u ozračju MRS-a 16., **ne daju zadovoljavajuće i precizno rješenje.** To se posebice odnosi na zahtjev da, ako poduzetnik obavi ponovno procjenjivanje - povećanje imovine (revalorizaciju) i ako obavi prijenos revalorizacijske pričuve u zadržani dobitak u visini godišnje amortizacije od narečene imovine: "... prenesena svota je neto bez odgođenog poreza."²¹

Ponovno procjenjivanje - **povećanje imovine** (revalorizacija), **utemeljeno na odrednicama MRS-a 16** točke 30 do 40.- **posebice točka 32. - praktičnu primjenu u nas nalazi poslije hiperinflacije završetkom 1993. godine** točnije 1994. godine. Međutim, zbog iznijetih okolnosti **to se u nas praktično, uz rijetke slučajeve, uopće i ne primjenjuje.** Na to upućuje stanje revalorizacijskih pričuva svih poduzetnika u Republici Hrvatskoj, primjerice za 1997. i 1998. godinu jer takvim podacima i informacijama, prikazanim u Tablici 1. raspoložemo.

REVALORIZACIJSKA REZERVA SVIH PODUZETNIKA REPUBLIKE HRVATSKE U 1997. I 1998. GODINI²²

Tablica 1.

1. siječnja 1997.	29.831.895	1. siječnja 1997.	29.055.249
31. prosinca 1997.	29.416.038	31. prosinca 1998.	27.660.831
Indeks	98,6	Indeks	95,2

Temeljom iznijetih podataka u Tablici 1., može se zaključiti da revalorizacijske pričuve - po svim osnovama - svih poduzetnika na nadnevak 1. siječnja i 31. prosinca 1997. i 1998. godine bilježe apsolutni i relativni pad. **Time je naša spoznaja o neprimjenjivanju ponovnog procjenjivanja - povećanja imovine** (revalorizacija), **u ozračju MRS-a 16, u potpunosti utemeljena.**

Moguća rješenja treba tražiti, a u cilju iskazivanja nekretnina, postrojenja i opreme po tržišnoj (fer) vrijednosti, **pretvaranjem revalorizacijskih pričuva za povećanje glavnice** pod uvjetom da procjenu treba obaviti: "... profesionalno kvalificirani procjenitelji."

²¹MRS12 (promijenjen 1996.), Porez na dobit (Narodne novine br. 2., Zagreb, petak, 7. siječnja 2000.), točka 64. str. 43

Zbog povećanja vlasničke glavnice neće se platiti porez na dobitak jer se osnovica poreza: "... umanjuje za ulaganja.", a pod ulaganjima: ... razumijeva se povećanje vlastitog kapitala u skladu s propisima koji uređuju to područje." Nema dvojbe, navedeni postupak, ponovno procjenjivanje imovine - povećanje imovine (revalorizacija) i stvaranje revalorizacijskih pričuva iz kojih se povećava temeljna vlasnička glavnica u skladu je s propisima koji uređuju to područje, tj. sa Zakonom o trgovačkim društvima, s tim da postojanje narečenih pričuva u bilanci poduzetnika potvrdi i revizor. Osim toga, u skladu je i s odrednicom: "Povećanja, odnosno smanjenja vlastitog kapitala u trgovačkom registru koja proizlaze iz procjena vrijednosti poduzeća /vrijednosti imovine P.P./ ne utječu na oporezivanje, a provode se kao ispravak početnog stanja"/ispravak početnog stanja - što ovdje nije toliko bitno - u suprotnosti je s temeljnim računovodstvenim načelom - pretpostavkom, odnosno računovod-

stvenom osnovom nastanka poslovnog događaja, P.P./.

Poglavito, ponovno procjenjivanje - povećanje imovine (revalorizacija) u nas se ne primjenjuje **što ima za posljedicu precijenjene česti dugotrajne imovine u bilancama poduzetnika, odnosno riječ je o prikrivenim (latentnim) gubitcima i prelijevanju tvoriva (supstitucija) narečene imovine u potrošnju,** a na način prikazan u Tablici 2.

²²INFORMACIJA o osnovnim financijskim rezultatima poduzetnika Republike Hrvatske u 1997. godini - prema podacima godišnjih statističkih izvještaja, Zavod za platni promet, Središnji ured Zagreb, Zagreb, srpanj 1998., str. 135.

i
 INFORMACIJA o osnovnim financijskim rezultatima poduzetnika Republike Hrvatske u 1998. godini - prema podacima godišnjih statističkih izvještaja, Zavod za platni promet, Središnji ured Zagreb, Zagreb, lipanj 1999., str. 15.

**DUGOTRAJNA MATERIJALNA IMOVINA SVIH PODUZETNIKA REPUBLIKE HRVATSKE
U 1997. I 1998. GODINI²⁶**

Tablica 2.

Stanje na nadnevak - trošak nabave	Pretpostavljeni postotak ponovnog procjenjivanja - povećanja imovine (revalorizacije) i svota prelijevanja tvoriva (supstancije) dijela imovine u potrošnju	
	1%	4%
31. prosinca 1997. 376.168.851	3.761.688	15.046.754
31. prosinca 1998. 386.024.808	3.860.248	15.440.992

Polazimo od blagog porasta cijena (inflacije) koja u nas bilježi godišnju prosječnu stopu od 4,6%. Pod tom pretpostavkom stanje - po trošku nabave - dugotrajne materijalne imovine svih poduzetnika Republike Hrvatske u 1997. i 1998. godini, na nadnevak 31. prosinca, ponovno je procijenjeno - povećanje imovine (revalorizacija) pod pretpostavljenim postotkom 1% i 4%.

Očito je da u ovom slučaju nisu primijenjena opća načela - zahtjevi istinitog i pravičnog (*fer*) motrišta, pravičnog (*fer*) prezentiranja novčano-računovodstvenih izvješća poduzetnika i primjenjivanja MRS-ova pri sastavljanju narečenih izvješća.

4.2.2. Ponovno procjenjivanje - umanjeње imovine

Ponovno procjenjivanje - umanjeње imovine, odnosno vrijednosno usklađenje dugotrajne materijalne i nematerijalne imovine temelji se na odrednicama MRS-a 36 Umanjenje imovine.

Na svaki nadnevak bilance, od dnevne do godišnje, poduzetnik treba ocijeniti postoje li podatci i informacije da se vrijednost neke imovine može umanjiti (smanjenje (*fer*) tržišne vrijednosti, fizičko oštećenje i tehnička zastarjelost), na nadoknadivu svotu,²⁷ - pravičnu (*fer*) vrijednost.

²⁶Navedeno djelo pod 22., za stanje na nadnevak - trošak nabave.

²⁷MRS-36 Umanjenje imovine (Narodne novine br. 148., Zagreb, četvrtak, 30. prosinca 1999.) točka 8., str. 4785.

Kada je nadoknativa svota imovine manja od knjigovodstvene svote, nastali se gubitak priznaje kao rashod u računu dobitka i gubitka.²⁸

Međutim, i ovdje postoji porezno ograničenje, tj. ako svota vrijednosnog usklađenja dugotrajne imovine premašuje otpis proveden u skladu s Pravilnikom o amortizaciji, porezno je nepriznat rashod. Jedino je priznat rashod ako se provodi na temelju dokumentacije kojom se dokazuje smanjenje vrijednosti imovine zbog oštećenja ili tehnološke zastarjelosti.²⁹

Iz rečenog se može zaključiti da **pri odabiru, donošenju odluke i primjenjivanju računovodstveno-bilancnih politika, odnosno bilanciranja i metoda procjenjivanja pri sastavljanju novčano-računovodstvenih izvješća poduzetnika, a glede vrijednosnog usklađenja dugotrajne materijalne imovine - povećanjem i/ili umanjeњem imovine - postoje (ne) suglasja između MRS-ova i propisa.**

4.3. Dioničarska glavnica - stjecanje vlastitih dionica (trezorske dionice)

Poduzetnik može stjecati vlastite dionice ponovnim otkupom od dioničara. Takve se dionice nazivaju vlastite dionice ("eigene Aktien"), odnosno "trezorske dionice".

Uobičajeno je da postoje propisani uvjeti glede stjecanja vlastitih (trezorskih) dionica, ciljevi i namjena te udjel stečenih dionica u dioničarskoj glavnici. To znači, prije svega, da se time štite interesi

²⁸U istom djelu, točka 58. i 59., str. 4789.

²⁹Navedeno djelo pod 13., članak 16. stava. str. 4611

dioničara koji su uložili svoju glavnica u dioničarsko društvo. Isto tako, stjecanje vlastitih dionica u druge svrhe, osim propisanih, nije moguće.

školski knjigovodstveni pojam uvažava: **izdavanjem dionica poduzetnik povećava svoju imovinu i glavnica**, a u obrnutom slučaju, **pri otkupu već izdanih dionica, smanjuje se njegova imovina i glavnica**.

U tom ozračju, **vlastite** (trezorske) **dionice nisu imovina poduzetnika** posebice "financijska imovina" - poduzetnik ne može posjedovati dio samoga sebe.

Bjelodano, **stjecanje vlastitih** (trezorskih) **dionica predstavlja samo smanjenje glavnice poduzetnika**.

Kada je riječ o bilježenju nastalih knjigovodstvenih događaja, glede vlastitih (trezorskih) dionica, postoje dvije metode:

- **metoda troška i**
- **metoda nominalne vrijednosti.**

Temeljno je obilježje narečenih metoda u istom postignuću ukupne dioničarske glavnice, ali u razlici njezina ustrojstva.

4.3.1. Temeljna motrišta - pitanja

Poduzetnik može stjecati, temeljem otkupa i/ili bez otkupa, svoje vlastite dionice, odnosno vlastite glavnica instrumente koji se u pravilu nazivaju "trezorske dionice".

Narečene dionice, ovisno o propisima pojedine zemlje, mogu ponovno stjecati i držati samo poduzetnici koji ih izdaju ili njihovi povezani poduzetnici.

S tim u svezi, stjecanje vlastitih (trezorskih) dionica ima za posljedicu promjenu dioničarske glavnice što se u izvješću o promjenama glavnice poduzetnika treba prezentirati. Međutim temeljni propisi koji u Hrvatskoj uređuju narečenu problematiku, **i time stvaraju dvojbe oko iskazivanja vlastitih dionica**, jesu:

- Zakon o računovodstvu;
- Zakon o trgovačkim društvima;
- Zakon o porezu na dobit;
- Međunarodni računovodstveni standardi;
- Izvješće o promjenama glavnice, MRS-1 Prezentiranje financijskih izvještaja;
- Stavovi u svezi s primjenom MRS-ova 1, 14, 34;

- Službena motrišta Stalnog odbora za objašnjenje MRS-ova.

Temeljom se narečenog **postavljaju dva krucijalna pitanja:**

1) **kako se vlastite** (trezorske) **dionice trebaju prezentirati u bilanci poduzetnika koji ih izdaje, i**

2) **kako se treba prikazati razlika između nabavne vrijednosti, odnosno cijene i primljene naknade u novčano-računovodstvenim izvješćima kada se vlastite** (trezorske) **dionice kasnije prodaju ili izdaju.**

4.3.2. Prezentiranje vlastitih (trezorskih) dionica u bilanci poduzetnika

Dosadašnje izlaganje dovelo nas je do spoznaje da se **prezentiranje vlastitih** (trezorskih) **dionica u bilanci poduzetnika temelji na dvama međusobno različitim pristupima i to kao:**

1) **novčana imovine**
(kontinentalnoeuropski pristup), i

2) **smanjenje glavnice**
(anglosaksonski pristup).

Novčana se imovina, kao oblik prezentiranja vlastitih (trezorskih) dionica, **u aktivi bilance poduzetnika temelji na odredbama Zakona o računovodstvu i IV. Smjernici Europske unije** (prije Europske ekonomske zajednice). Odredba članka 9.³⁰ IV. Smjernice Europske unije sastavnica je članka 17. Našeg Zakona o računovodstvu kojim su propisane dvije česti aktive i pod B.III 7., kao dugotrajna, i C.III 5., kao kratkotrajna novčana (financijska) imovina pod nazivom "**otkup vlastitih dionica**". Očito je da se **vlastite** (trezorske) **dionice prezentiraju u aktivi bilance poduzetnika kao njegova imovina.**

Međutim, to nije sve. Tome treba još dodati i **odredbe članka 233. Zakona o trgovačkim društvima** kojim je propisan postupak i mogući slučajevi pri stjecanju vlastitih dionica. Navedeni Zakon propisuje slučajeve kada se smanjuje dioničarska glavnica, po relativno složenom postupku, što se mora registrirati u trgovačkom sudu, a potom zabilježiti u računovodstvenoj evidenciji. U tom slučaju, kako je Zakonom o trgovačkim društvima

³⁰

Vierte Richtlinie des Rates der Europäischen Gemeinschaften von 25. Juli 1978., članak 9. - "III Finanzanlagen 7. Eigen Aktien ...", str. 324.

člankom 233. propisano, **nigdje nije propisano da se odmah** po stjecanju vlastitih (trezorskih) **dionica mora smanjiti dioničarska glavnica**. Osim toga, prema narečenom zakonu, stjecanje vlastitih dionica u svoti većoj od 10% u odnosu na svotu dioničarske glavnice uvjetovano je prethodnim stvaranjem pričuva za vlastite dionice.

Smanjenje se glavnice, kao oblik prezentiranja vlastitih (trezorskih) dionica, **u pasivi bilance poduzetnika temelji na odredbama Međunarodnih bilančnih standarda** koji su, kako smo već iznijeli, u Hrvatskoj zakon i **službenim motrištima Stalnog odbora za objašnjenje međunarodnih računovodstvenih standarda**.

U cilju precizacije odredbe: *„nastali troškovi poduzeća da kupi pravo u ponovnoj kupnji svojih vlastitih glavnickih instrumenata od druge stranke smanjuje njegovu glavicu, a ne financijsku imovinu.”*,³¹ *službeno motrište glasi: “Trezorske dionice trebaju se prezentirati u bilanci kao smanjenje glavnice. Stjecanje trezorskih dionica treba se prezentirati u financijskim izvještajima kao promjena glavnice.”*³²

Iz svega predašnjeg, pri odabiru, donošenju odluka i primjenjivanju **bilanciranja i metoda procjenjivanja** (računovodstveno-bilančnih politika) **te prezentiranju vlastitih (trezorskih) dionica u bilanci poduzetnika, a isto tako u izvješću o promjenama glavnice, uvjetovano je određenim dvojbama i (ne) suglasjima** što sve skupa čini složeno otvoreno računovodstveno pitanje koje traži decidirani odgovor.

5. ZAKLJUČAK

Osnovna boljka naše računovodstvene zbilje - nepostojanje ujednačenosti računovodstvenih i inih propisa što umnožava nedoumice pri odabiru, donošenju odluke i primjeni bilanciranja i metoda procjenjivanja, odnosno računovodstveno-bilančnih

politika pri sastavljanju novčano-računovodstvenih izvješća poduzetnika.

Temeljom rečenog može se zaključiti da je u takvoj institucionalnoj okolini poduzetnika, između tih dvaju institucionalnih sustava, nastalo je prilagođavanje svakoj situaciji, odnosno stvoren je svojevrsni računovodstveni oportunitizam.

Bilanciranje i metode procjenjivanja, odnosno računovodstvene politike (kako smo mi to nespretno preveli), pri sastavljanju novčano - računovodstvenih izvješća, a utemeljene na Zakonu o računovodstvu i bilančnim standardima, osporavaju porezni propisi koji su računovodstvene postupke drukčije uredili. Time je povrijeđeno i ustavno načelo Ustava RH kojim je određeno da zakoni RH moraju biti u suglasnosti s Ustavom, a ostali propisi i s Ustavom i sa Zakonom. To praktično znači **da se pravilnikom, kao podzakonskim aktom ne mogu se mijenjati odredbe Zakona o računovodstvu, a time i Međunarodnih računovodstvenih standarda**. Stoga, nužno je potrebna ocjena ustavnosti pred Ustavnim sudom.

Postojanje suprotstavljenih nacionalnih zahtjeva nije samo po sebi dovoljno da zadovolji odstupanje od novčano-računovodstvenih izvješća sastavljenih primjenom MRS-ova. U tom ozračju, **naša računovodstvena stvarnost pokazuje da novčano - računovodstvena izvješća poduzetnika nisu pravično (fer) prezentirana**.

LITERATURA

1. ... MRS 1 (promijenjen 1997.) Prezentiranje financijskih izvještaja, (Narodne novine br. 3., Zagreb, petak, 8. siječnja 1999).
2. ... Međunarodni računovodstveni standardi, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, 1996.
3. ... Zakon o računovodstvu (Narodne novine br. 90., Zagreb, srijeda, 30. prosinca 1992.).
4. ... International Accounting Standards (Deutsche Ausgabe), Schaffer - Poeschel Verlag Stuttgart, 1999.
5. ... Eugen Schmalenbach "Dinamische Bilanz" na internetu (11. veljače 2000.)
6. Proklin P., Hrvatski računovodstveni jezik - čežnja ili potreba, Računovodstvo, financijsko izvješćivanje, porezi, tržište kapitala prema novim rješenjima od 1.1. 1999. godine, Hrvatski odbor za računovodstvo i računovodstvene standarde, Zagreb, 1999.

³¹ MRS-32 Financijski instrumenti: objavljivanje i prezentiranje (Narodne novine br. 65., Zagreb, 1. kolovoza 1996.); točka 16., str. 1986.

³² Službena stajališta Stalnog odbora za objašnjenje međunarodnih računovodstvenih standarda (Narodne novine br. 148., Zagreb, četvrtak, 30. prosinca 1999.), Službeno stajalište br. 16. Dionički kapital - ponovno stjecanje glavnickih instrumenata (trezorske dionice), točka 4., str. 4845.

7. Cashin J., Feldman S., Lerner J. i England B., *Financijsko računovodstvo*, knjiga I., Faber i Zgombić, Zagreb, 1996.
8. ... Hemeroteka, P.P. Đurđevac, K.Z. 33., Dugo čekanje na naplatu, Prosječan rok u danima.
9. ... Pravilnik o izmjenama i dopunama pravilnika o porezu na dobit (Narodne novine br. 142., Zagreb, srijeda, 31. prosinca 1997.).
10. ... Ustav Republike Hrvatske (pročišćeni tekst), Narodne novine br. 8., Zagreb, 26. siječnja 1998.).
11. ... MRS 16 (promijenjen 1998), Nekretnine, postrojenje i oprema (Narodne novine br. 2., Zagreb, petak, 7. siječnja 2000.).
12. ... Zakon o porezu na dobit, Dodatak ING registra 1997., br. 3. od 15.II.1997.
13. ... MRS 12 (promijenjen 1996), Porez na dobit (Narodne novine br. 2., Zagreb, petak 7. siječnja 2000.).
14. ... INFORMACIJA o osnovnim financijskim rezultatima poduzetnika Republike Hrvatske u 1997. godini - prema podacima godišnjih statističkih izvještaja, Zavod za platni promet, Središnji ured Zagreb, Zagreb, sranj 1998.
15. ... INFORMACIJA o osnovnim financijskim rezultatima poduzetnika Republike Hrvatske u 1998. godini - prema podacima godišnjih statističkih izvještaja, Zavod za platni promet, Središnji ured Zagreb, Zagreb, lipanj 1999.
16. ... MRS 36 Umanjenje imovine (Narodne novine br. 148., Zagreb, četvrtak, 30. prosinca 1999.).
17. ... Stavovi u svezi primjene MRS-ova I, 14, i 34 (Narodne novine br. 25., Zagreb, ponedjeljak, 15. ožujka 1999.).
18. ... Vierte Richtlinie des Rates der Europäischen Gemeinschaften vom 25. Juli 1978.
19. ... MRS 32 Financijski instrumenti: objavljivanje i prezentiranje (Narodne novine br. 65., Zagreb, 1. kolovoza 1996.).
20. ... Službena stajališta Stalnog odbora za objavljivanje međunarodnih računovodstvenih standarda (Narodne novine br. 148., Zagreb, četvrtak, 30. prosinca 1999), Službeno stajalište br. 16 Dionički kapital - ponovno stjecanje glavnih instrumenata (trezorske dionice).
21. Achleitner A-K. i Behr G.: *International Accounting Standards*, Verlag C.H. Beck Munchen, 1998.
22. Tadijančević S., Obilježja i struktura financijskih izvještaja prema promijenjenim međunarodnim računovodstvenim standardima, XXXIV. simpozij, Pula, lipanj 1999., Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, 1999.
23. Hille W., *Bilanzpolitik*, Gabler, Wiesbaden 2000.
24. Proklin P., *Problematika primjene međunarodnih računovodstvenih standarda u Hrvatskoj*, XXXIII. simpozij, Pula, lipanj 1998., Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, 1998.

Petar Proklin, Ph. D.,

Marina Proklin, B. Econ.

BALANCING AND ESTIMATE METHODS IN MAKING OUT FINANCIAL AND ACCOUNTING ENTREPRENEURS REPORTS

Summary

Making out financial and accounting reports of entrepreneurs their management chooses the balancing and estimate methods. The purpose of financial and accounting reports of entrepreneurs is fair presentation of the financial position, financial and entrepreneur business activity and money flow respectively. The aim and purpose are realized in almost all cases of preparation and composing since - in the accounting information system i.e. in accountancy - in presentation - in the accounting information system - the International Accounting Balancing Standards are applied.

KEY WORDS:

accountancy, balancing, estimate methods, balancing standards, fair presentation